

TEZA DE DOCTORAT: Relatiile româno-chineze în secolul XX

Candidat: Ion Buzatu

Conducator stiintific: Prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu

REZUMAT

Lucrarea de doctorat „Relatiile româno-chineze în secolul XX”, constituie o încercare, relativ în premiera în tara noastra, de cercetare, analizare si prezentare cu cât mai mare acuratete si obiectivitate, *sine ira et studio*, a evolutiei în secolul trecut a legaturilor României cu „Împaratia din mijlocul lumii” – *Zhong guo*, cum mai este apelata China – precum si de descifrare a perspectivei dezvoltarii raporturilor româno-chineze în viitor, în contextul noilor schimbari radicale pe plan international.

Desi de-a lungul istoriei mondiale, intensitatea si substanta contactelor unui stat cu alte state au fost influentate determinant de factorii de ordin geografic, etnic, religios, de interesele de ordin material si strategic si, nu în cele din urma, de ambitiiile subiective ale unor diriguitori ai vremii, relatiile României cu China au cunoscut – în pofida distantei imense de *san wan li, bai shan, qian shui* (zeci de munti, sute de ape si mii de *li*) si deosebirile pronuntate în ceea ce priveste datele obiective legate de marimea teritoriala si demografica, evolutia istorica, limba, mentalitate, viziune diferita asupra curgerii vietii si lumii – momente neasteptate, de apropiere, conlucrare si sprijin reciproc pe plan international si bilateral, în avantajul ambelor tari si popoare.

În plus, edificarea si mentinerea unor raporturi bune cu China în toate domeniile, au conferit României un scut inedit în apararea independentei nationale, precum si o situatie privilegiata de „a fi cultivata” de marile puteri ale lumii si a juca un rol politico-diplomatic notabil de mediere (între cei mari: China-URSS, SUA-China) si *ipso factum* în configurarea unui nou raport strategic de forte pe plan international.

Semnificativ este si faptul ca sprijinul reciproc între România si China în consolidarea independentei nationale a constituit si un factor important în fisurarea monolitismului lagarului socialist si în conturarea dezvoltarilor istorice din deceniile 8 si 9 de sucumbare a acestuia.

În acest context, teza de doctorat încearcă, pe baza cercetării unor documente vechi, unele inedite din arhive românești (în special cea a Ministerului Afacerilor Externe) și chinezești și analizării unor cărți și studii de referință aparute în țara noastră, în China și în Occident, precum și pe baza unor experiențe personale, nemijlocite, de ani de studii la Universitatea „Beida” (Beijing Daxue) și aproape a unui deceniu de activitate diplomatică în China, revelarea firului istoric complex al legăturilor româno-chineze în secolul XX și prefigurarea acestora în viitor.

În acest scop, Teza de doctorat prezintă o configurare clasică, fiind structurată pe patru capitole mari: Aspecte istoriografice; Introducere în istoria, geografia și civilizația chineză; România și China: Cunoaștere, apropiere și evoluția complexă a relațiilor bilaterale; România și China în viitor; la care se adaugă Bibliografia și 55 de anexe.

* * *

Referitor la aspectele istoriografice privind legăturile româno-chineze, acestea au constituit o adevărată provocare, întrucât numărul lucrărilor și studiilor publicate de autori români referitoare la China și relațiile româno-chineze, în special vizând perioada primei părți a secolului XX, este deosebit de scăzut.

Semnificative pentru această perioadă sunt, totuși, datele și analizele pertinente din lucrările: „Războiul din Extremul Orient” (1905) scrisă de marele istoric Nicolae Iorga; „Aspecte ale civilizației și gândirii chineze de la origine și până în prezent” (1917) publicată de profesorul Mihai Negru; „Străbatând China de la Shanghai la Beijing” (1930), de prof. Vasilescu Nottara.

Întreprinderea de identificare a unor documente inedite în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe – nepublicate până în prezent – despre contactele României cu China în intervalul de timp 1880-1949 a dat o mai mare acuratețe și substanță istorică conturării evoluției relațiilor româno-chineze în acea perioadă.

Desigur, pentru etapa 1949-2000, sursele referitoare la legăturile dintre România și China sunt mult mai bogate, în consonanță cu amplificarea și diversificarea relațiilor dintre cele două țări. Relevante în acest sens sunt, alături de numeroase documente aflate în Arhiva MAE, colecțiile ziarelor „Scântea”, „Renmin ribao”, documentele Congreselor fostului partid de guvernământ (P.C.R.), alte acte oficiale încheiate cu prilejul unor evenimente politice, economice, culturale, bilaterale.

Carti si studii ale unor autori români, precum George Calinescu, Ovidiu Drâmba; chinezi, precum Jian Bozan, Yang Zhao, Su Kaiming; si straini, precum Arthur Cotterell, Danielle Elisseff, Michael Lynch, Henry Kissinger au întregit sursele documentare privitoare la China si relatiile româno-chineze.

* * *

Capitolul al doilea al lucrării, potrivit si titlului „Introducere în istoria, geografia si civilizatia Chinei, are menirea de a pregăti si familiariza cititorul român, cu datele fundamentale privind istoria, geografia si civilizatia „Împaratiei din mijlocul lumii” si de a particulariza mai pronuntat ce a reprezentat si ce reprezinta marele si ineditul partener de dialog al României din Extremul Orient.

Pentru înțelegerea mai bine a avaturilor stabilirii relatiilor oficiale între România si China si a evolutiei complexe a acestora, un accent suplimentar s-a pus pe revelarea unor date si momente marcante din istoria complicata a Chinei secolului XX, unele cunoscute mai putin sau reliefate conjunctural, subiectiv.

Astfel, teza nu ocoleste abordarea unor aspecte mai delicate din istoria Chinei moderne, pe care în perioadele anterioare unii autori chinezi, straini si chiar autohtoni, poate din constrângeri ideologice, le-au omis sau le-au tratat cu mai putina acuratete.

Între acestea în lucrare se mentioneaza:

- Interventia Internationalei Comuniste în China si formarea primului Front guomindanist-comunist (deceniul trei)
- influenta luptei pentru putere dintre Stalin si Trotski pe planul miscării de stâng din China;
- impotenta Ligii Natiunilor în stoparea agresiunii Japoniei în China de Nord/Est;
- aparitia guvernului colaborationist de la Nanjing, Wang Jingwei;
- încercările S.U.A. de mediere în vederea evitarii razboiului civil între gomindanistii si comunistii chinezi, în anii 1945-1946;
- antipatia lui Stalin fata de Mao.
- Revolutia culturala – o tragedie moderna a Chinei deceniilor 7 si 8;
- Eliminarea „bandei celor patru”;
- „diplomatia ping pong-ului” în netezirea drumului normalizării relatiilor americano-chineze;
- premisele relansării de azi a Chinei, ca o mare putere politica, economica si militara, prin aplicarea viziunii „patriarhului Chinei

moderne” – Deng Xiaoping: *jing-ji gai-ge* (implementarea mai întâi a reformei economice și pe urma a celei politice) *dui wai kai-fang* (deschiderea Chinei spre exterior), *jing-ji te-qu* (crearea de zone economice speciale), dezavuarea teoriei comunismului sarac și cinstit” și realizarea în practica a strategiei de „țara socialistă cu trasături chineze și cu oameni bogati”, prin apelarea la o tactică pragmatică în atragerea și stimularea inițiativei oamenilor de rând cu formularea genială, simplă, pe înțelesul tuturor: nu contează pisica dacă-i albă sau neagră, cea care prinde soareci e valoroasă.

* * *

Capitolul al treilea, intitulat „România și China: cunoaștere, apropiere și evoluția complexă a relațiilor bilaterale” reprezintă componenta fundamentală a tezei de doctorat.

Divizat la rândul său în patru subcapitole, prezintă pe larg și analitic, pe baza materialelor cercetate, momentele mari, care au dat substanță istoriei relațiilor româno-chineze în secolul XX, precum și numeroase alte situații, date și detalii semnificative.

În acest context este înfățișat primul moment al stabilirii legăturilor oficiale dintre România și China, în urma scrisorii regelui României Carol I (1866-1914), trimisă în anul 1880 împăratului Chinei, Guang Xu (1875-1908) și răspunsul pozitiv primit la aceasta, via Paris – unde ministrul plenipotentiar era Mihail Kogalniceanu – prin care China recunoscă noul statut al României de stat independent.

Se subliniază apoi ideea că, deși legăturile oficiale româno-chineze s-au stabilit relativ târziu, ele nu au apărut brusc, pe un teren viran, necunoscut.

Operele cunoscutilor cronicari români: Grigore Ureche „Letopisetul Tarii Moldovei”, Miron Costin „Letopisetul Tarii Moldovei de la Aron Voda încoace”, Ion Neculce „O samă de cuvinte”, talmacirile carturarilor Costea din Scheii Brașovului „Povestea țarilor și împăraților câte-s pe pământul Asiei”, Amfilohie din Hotin „Geografia și istoria Chinei” după Bouffier au răspândit încă din secolele XVI-XVII primele cunoștințe despre China în Tarile Române.

Ulterior, Nicolae Milescu Spataru, primul român ajuns în „Împăratia din centrul lumii” (20 mai 1676) conducând o solie a țarului Rusiei, Alexei Mihailovici (1645-1676) la împăratul chinez Kang Xi (1661-1722) și mai ales cele 3 cărți scrise de acesta: „Jurnal de călătorie în China”, „Descrierea

Chinei”, „Raportul secret”” de Pasolski Prikaz au avut un mare ecou în epoca aducând o contribuție deosebită la cunoașterea Chinei în Europa și, prin traducerea acestora în limba română de eruditul Constantin Cantacuzino, și în țara noastră.

Lucrarea de doctorat prezintă în continuare momentul de la 18 octombrie 1939, când guvernul român – al cărui prim-ministru era Armand Calinescu iar ministru de Externe Grigore Gafencu – hotărăște în urma unor tratative îndelungate, stabilirea de relații diplomatice oficiale între România și China și acreditarea pentru prima dată în țara noastră a unui reprezentant diplomatic al Împărației celeste (Lone Liang).

Teza relevă, apoi, momentul Titulescu, când ilustrul diplomat român exprima în cadrul adunării extraordinare a Ligii Națiunilor din 7 martie 1932, poziția de sprijin pentru China, în contextul agresiunii Japoniei în China de Nord-Est, prin atragerea atenției respectării cu fermitate a articolului 10 al Pactului Ligii Națiunilor, ce prevedea observarea integrității teritoriale a oricărui membru al Ligii împotriva unei agresiuni externe și ajutorarea statului victimă unei astfel de agresiuni. Sugestiv, lucrarea înserează, de asemenea, remarcile la adresa poziției lui Titulescu din partea lui Nicolae Iorga, pe atunci prim-ministru, „superb discurs pe care nici un alt personaj al vremii n-a avut curaj să-l facă” și al reprezentatului Chinei „vocea justiției s-a auzit prin glasul României”.

Teza nu omite și menționarea gafelor diplomatice românești din anii 1940, 1941, vis-à-vis de China, prin recunoașterea și acreditarea de reprezentanți diplomați în cele două state marioneta, create de Japonia pe teritoriul Chinei „Manzhouguo” (Manciuria) cu capitala la Changchun, condus de ex-împăratul Pu Yi și „Republica Chineza”, cu capitala la Nanjing, condusă de Wang Jingwei și descifrează cele două acte diplomatice, luând în considerare faptul că aderarea României la Pactul Tripartit (23 noiembrie 1940) nu impusese nici o condiție prealabilă legată de situația din Extremul Orient, făcând parte din înclinarea unor diriguitori români ai politicii externe și diplomatiei sau de a face pe plac și a se alinia conjunctural, zelos, puterilor mari din diverse etape istorice, din calcul al avantajului propriu, fără a observa interesul național pe termen lung, lucru din păcate, repetabil și în epoca noastră.

Lucrarea surprinde și situația diplomatică inedită – nerelevată până în prezent de istoriografia română – prin care S.U.A., în urma ruperii relațiilor cu guvernul de la București de către guvernul chinez legal de la Chongqing (10 iulie 1941) au reprezentat interesele Chinei în România (10 iulie 1941–2 iunie 1942) premoniție sau coincidență istorică a evenimentelor din anii 70.

* * *

Trecând la perioada 1949-1989, lucrarea evidentiaza momentul din 5 octombrie 1949, ce marcheaza stabilirea în noul context international, aparut dupa cel de-al doilea razboi mondial de relatii diplomatice oficiale si acreditarea de ambasadori permanenti, prin schimbul de scrisori între ministrii de externe din acea perioada. Ana Pauker si, respectiv, Zhou Enlai; „perioada rosie” a solidaritatii româno-chineze din anii 50 în temeiul internationalismului proletar, precum si premisele si procesul de apropiere treptata între România si China în consolidarea independentei nationale pe baza respectului si sprijinului reciproc, în conditiile fisurarii monolitismului blocului comunist în anii 60 si amplificarii conflictului chino-sovietic.

În continuare, Lucrarea de doctorat reliefeaza sprijinul politico-diplomatic puternic exprimat de China în apararea suveranitatii României, în conditiile tensionate create de posibila invazie a trupelor sovietice în august 1968, ca urmare a pozitiei de simpatie a României fata de miscarea „Primavara de la Praga” si de condamnare a „interventiei fratesti” a trupelor U.R.S.S. si alte patru tari socialiste în Cehoslovacia.

Este subliniata, de asemenea, perioada istorica de vârf a relatiilor româno-chineze, prin considerarea României ca situându-se pe locul patru în ierarhia celor 100 de tari prietene ale Chinei si, mai ales, prin cresterea schimburilor comerciale la cca. 4 miliarde de franci elvetieni, volum ne mai atins pâna în prezent, si prin desfasurarea a numeroase actiuni de cooperare în domeniul economic, stiintific, cultural.

Lucrarea surprinde, apoi, situatia diplomatica privilegiata a României de factor initiator în demararea procesului de normalizare treptata a relatiilor dintre SUA SI China si conturarea unui nou raport strategic de forte în lume, precum si în sprijinirea Chinei în redobândirea locului legitim de membru al O.N.U., de membru permanent al Consiliului de Securitate, precum si de membru în alte organizatii specializate ale O.N.U.

Evolutiile interne diametral opuse din cele doua tari în deceniul opt, au condus, desigur, la o anumita involutie a relatiilor bilaterale.

* * *

Dupa 1989, când noile autoritati centrale de la Bucuresti au promovat o atitudine relativ „rece” fata de China, legaturile dintre cele doua tari au revenit, însa începând cu anul 1991, la normal, prin dezideologizarea

completa si asezarea lor pe o baza practica, dar fara sa mai atinga apropierea si conlucrarea din momentul de apogeu istoric, în perioada 1968-1982.

* * *

În capitolul patru al lucrării, intitulat „România si China în viitor”, după ce se releva actualitatea premonitiei împăratului Napoleon Bonaparte, făcută la începutul secolului al XIX-lea „Quand la Chine s’veillera le monde tremblera” si tendința prezenta reală a evoluției Chinei într-o superputere mondială se face o analiză realistă *shi-shi qiu-shi*, cu evidențierea atât a elementelor favorabile, cât si a celor nefavorabile si se identifica o arie de intersecție a intereselor si mobilurilor comune ale celor două țări, care constituie si va constitui premisele unei perspective certe de dezvoltare a relațiilor româno-chineze.

Se subliniază ca dezvoltarea activă a legăturilor cu China nu contravine în nici un fel statutului României de membru al N.A.T.O. si viitor membru al Uniunii Europene si conlucrării strânse în plan bilateral cu S.U.A. si celelalte țări europene dezvoltate (de altfel, chiar S.U.A. si țările U.E. se întrec în a avea relații cât mai largi si diverse cu China).

Amploarea si substanța raporturilor bilaterale româno-chineze vor fluctua însă, depinzând de evoluția situației mondiale, dar si de abilitatea claselor conducătoare din România de a promova inteligent, în noile circumstanțe internaționale, pe baze pragmatice, serioase si a avantajului reciproc, relațiile cu China în toate domeniile.

Cu sau fara legături active cu România, China a fost, este si va fi o mare putere si civilizație.

Fara relații ample cu China, România va fi vaduvită însă de un sprijin si un suport suplimentar pentru interesul național pe plan economic, financiar, cultural, politic si chiar strategic.

* * *

În final, se poate spune ca Teza de doctorat „Relațiile româno-chineze în secolul XX” reprezintă o primă încercare de cercetare, analizare si prezentare a evoluției complexe a legăturilor româno-chineze, de explicare a situației, surprinzătoare la prima vedere, de apropiere si conlucrare strânsă si benefică din anii 60 si 70 între cele două țări si de anvizajare a perspectivei acestora în viitor, având la baza identificarea si studierea unor surse documentare diverse: românești, chineze si străine si, în special, cele peste 30 de documente inedite din arhiva Ministerului Afacerilor Externe român,

redate în întregime în cadrul celor 55 de anexe, care au conferit, într-o masura sporita, substanta si autenticitate istorica acestei lucrari de pionierat vizând revelarea firului istoric, de-a lungul a peste 100 de ani, al relatiilor României cu China.

Ianuarie, 2005

